

Heydər ƏLİYEV - 101

Z.Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poemasında
Heydər Əliyev obrazının bədii dərki

Heydər Əliyev obrazı ədəbiyyatda son illər ərzində heç kimlə müqayisə olunmayacaq dərəcədə vəsət alıb. Bu dövrün şahidi olan, hadisələrin burulanından keçmiş hər bir yazar sarsıntı anlarında onun qəhrəmanlığının, iradəsinin, heyrətamiz məntiqinin gücünü görən hər bir şəxslər onu daha çox gördükləri, tanıdıqları kimi qələmə almağa çalışıblar.

Əlbəttə, ədəbiyyatın, həyatdan gələn tarixi simanın nə dərəcədə bədiləşdirilməsi, hansı gücdə obrazlaşdırılması hər bir sənətkarın sənətkarlığından, fərdi yaradıcılıq keyfiyyətlərindən çox asılıdır. Bu mənada, son illərdə çox nəhəng Heydər Əliyev kitabxanası yaranıb. Bəlkə də bu, dünyanın ən zəngin kitabxanaları ilə vahid qəhrəmanın obrazını, adını təqdim etmək baxımından müqayisə oluna bilər. Ancaq bu qeyri-adi, hətta fantastik kitabxana-

nın dəyərli əsərləri nə qədər çox olsa da, bu əsərlər sırasında Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poeması xüsusi yeri və bədii siqləti ilə seçilir.

"Əbədiyyət dastanı" sözün həqiqi mənasında nadir sənət incisidir. Yüksək pafos və emosionallıq, intensiv poetik axın, yüksək ruh, bir sözlə, hər cəhətdən ilhamla qələmə alınmış sənət nümunəsidir. Zəlimxan Yaqubun digər müəlliflərdən fərqli bir neçə üstünlüyü var. Birincisi, ümumiyyətlə, Z.Yaqub ilhamlı şairdir. Daim yüksək emosional hissələrin səfərbərliyi altındadır. İkincisi, o, Heydər Əliyevi digər müəlliflərdən fərqli olaraq daha yaxından tanımaq imkanına nail olub. Onun özünün təmsalında ədəbiyyata, sənətə, ədəbiyyat adamlarına qayğısını yaxından hiss edib, duyub. Bütün bunları həyatında yaşayıb. Üstəlik də Heydər Əliyev onun sənətini, ilhamlı çıxışlarını və nitqini həmişə təqdir edirdi.

Elə buna görə də bir çox xarici səfərlərə gedərkən onu da özü ilə aparır,

bu səfərlərdə iştirakını təmin edirdi. Bu da şairin real cizgiləri müşahidə üçün imkanlarını daha da artırırdı. "Əbədiyyət dastanı" poemasının əvvəlində publisistik üslubda qələmə aldığı bir parça yazısında şair bu məqamların da üzərinə işıq salaraq deyir ki: "İstər xarici səfərlərdə, istər Azərbaycanda, istər şəxsi görüşlərimizdə ona olan ulu sevgim, güclü rəğbətım, böyük məhəbbətım məni rahat buraxmadı. Yaşadığım kövrək duyğuları, zərif düşüncələri, üzüntülü anları, incə hissələri, çaxnaşmalı məqamları vərəqlərə köçür, şeirə, dastana çevir - dedilər. Xəyalən yenidən Çin səddinə qalxdım. "Manas" dastanının 1000 illiyində türk ruhunun qəhrəmanlıq dünyasına baş vurdum. ...Gördüm ki, bu insan tarixdə tarix yaratmağa qadir olan, son min ilin yetirdiyi ən böyük Vətən oğlu, millət qəhrəmanı, xalq fədaisidir". Göründüyü kimi, o, Heydər Əliyevi ən müxtəlif rəqəmlərdən müşahidə edə bilmiş və müəyyən qənaətə gəlmişdir: "Şəxsiyyət. Vətəndaş. İctimai xadim. Dahi dövlət adamı..." kimi gördüyü müasirini böyük poetik sözün gücü ilə sənətdə, ədəbiyyatda əbədiləşdirib.

Nizami Gəncəvi müasirləri olan hökmdarların tarixi fəaliyyətini, onların həyatlarını təsvir edən ayrıca əsərlər yazmasa da, ayrı-ayrı əsərlərində onları əbədiləşdirən parçaları, lövhələri yazmaq, yaratmaq üçün ilhamını əsirgəməyib. Atabəy Məhəmməd Cahən Pəhləvan, Qızıl Arslan haqqında yazdıqları ilə həm də dövrün simasına canlı olaraq yaşarlılıq haqqı verib. Biz burada həm də Nizamiyə yaranan mühiti görə bilirik. Bu mənada, Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poeması həm də "Heydər Əliyev və sənət" mövzusu üzərinə güclü işıq salır.

Heydər Əliyev obrazının sənətdə əbədiləşməsi mövzusunun psixoloji kökləri də göstərilir. Şair əbədiyaşarılığın əsas psixoloji kökü kimi eşqi, sevgini əsas götürür. Heydər Əliyev və xalq - xalq və Heydər Əliyev sevgisi qarşılıqlı idi, qırılmaz idi. Bu fenomenlər bir-birinə qovuşmuşdu, bir-birindən ayrılmaz idi. Əsər iki hissədən ibarətdir: "Böyük ömrün dastanı" və "Böyük ömrün davamı". Birinci hissə şairin publisistik qeydlərindən sonra proloqla başlanır. Min illik klassik Azərbaycan ədəbiyyatında bu tipli əsərlərdə ulu Yaradana müraciət bir ənənə kimi yaşayıb olub. Zəlimxan Yaqub da Yaradana başlanğıcda yad edir, amma özünəməxsus şəkildə müraciət etdiyi obrazın əsas xarakterik cizgilərini qabarıq vermək üçün belə yazır:

"Eşqə qadağa yox, sevgiyə sərhəd,
Xatirən canlıdır, şöhrətin diri.
Ömrünün mənası millətə xidmət,
Adının mənası Allahın şiri.

Ruhun dolaşacaq başımız üstə,
Adın yaşayacaq təbiət kimi.
Neçə doğma qanda, doğma nəfəsdə
Qəlbin döyünəcək məhəbbət kimi".

İlk bəndədə diqqəti cəkmək odur ki, şair liderin adında onun mənəvi gücünü göstərən mahiyyət görünür. "Heydər" adını sanki eyməmlə bildirir. "Heydər" adı məlum olduğu kimi, islamın təməl qurucularından biri, Şərqin hikmət və qılınc qüdrəti epitetləri ilə yaddaşlarda yaşayan böyük siması Əli İbn Əbu Talibin adlarındandır. Mənası isə güclü, qüdrətli, yenilməzlikdir. Başqa sözlə, şairin qeyd etdiyi kimi, "Allahın şiri" deməkdir. Amma adının mənası Allahın şiri olan bu qüdrətli insan həyatının mənasını xalqına xidmətdə görünür. Sonra şair xalq və lider, şəxsiyyət və millət fenomeninin bir-birinə bağlılığı zəminində möhtəşəmliyin, gücün təminatını göstərir. Yalnız Zəlimxan Yaqub qələminə məxsus təntənə və himn sədələri eşidilir. Fikirlər o qədər cilalanır, o qədər ümumiləşir ki, aforistik incilər təsiri bağışlayır. Hikmət və müdriklik donunda təzahür edir. Sən demə, hər taxt uca ola bilməz. Yalnız o taxt uca bilər ki, o taxta qalxmış şəxsiyyətin özü elin qəlbindəki sevgi taxtına daha əvvəlcə çıxmış olsun. Görək şəxsiyyətin özü eşq adlı Tanrıya, dinə tapınmış olsun. Onda onun zamanı da, vaxtı da ucalar. Məsələn, biz XII əsrdən danışıqdan əsrin adını çəkmədən Nizami dövrü deyirik, yaxud siyasi hakimiyyətin mahiyyətini Atabəylər zamanı adı ilə xarakterizə edirik. Eləcə də, Cavanşir də, Babək də, Füzuli də, Nəsimi də vaxt etalonuna çevrilmiş olur. Şübhəsiz, şair "Zaman ucalarmış, vaxt ucalarmış" deyəndə bu mənanı ifadə etmək istəmişdir, həm də çox dəqiq ifadə etmişdir. Üç-dörd kəlmənin içinə yığdığı mənə açısında biz ayrı-ayrı zamanlarla, epoxalarla, dövərlə qarşılaşırıq.

Dövrü özündə ehtiva edən şəxsiyyətlərin sırası gözələrimizin önündən keçir. Şair öz əsərini ağır kədərin xəbəri ilə başlayır. Bu da Cavanşirin ölümünə alban şairi Davdəkin yazdığı əsəri yada salır. Həmin əsərdə də Davdə xalqın böyük ümidgahının ölüm xəbərini dünyanı bürüyəcək bir kədər kimi xarakterizə edir. Bu motiv Zəlimxan Yaqubda da güclüdür.

Z.Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" poemasında Heydər Əliyev obrazının bədii dərki

(Əvvəli 1-ci səhifədə)

Sarsıntınn, ağır kədərini gətirdiyi əhval şairin poetik vüsətini dağdırmır, əksinə, bir qədər də onu səfərbər edir:

*"Bu xalqa bağlıdır Öndərin canı,
Ulu həqiqəti heç kas danmısan.
Böyük kişilərin adı, ünvanı,
Xirdalar dilində xırdalanmısan.*

*Başına tac bildi torpağı, daşı
Vətən bayrağıdı, millət canıdı.
O mənim xalqımın mərd vətəndaşı
Şeirinin əbədi qəhrəmanıdı!"*

Zəlimxan Yaqub bunu təsadüfi demir. Hətta bu günün özündə də sənətin baş qəhrəmanı kimi uzaqlardan obrazlar gətirilir. Ancaq onun tanıdığı, sevdiyini təqdim edəndə xalq təqdimatı daha yaxşı həzm edə bilir. Obrazı ruhuna köçürür, varlığına hopdurur.

Şübhəsiz ki, Zəlimxan Yaqub da bu həqiqətləri yaxşı bilir. Ona görə də şeirinin əsas qəhrəmanı kimi xalqına üz tutur, xalqın yetirdiyi insanın özünü bütün əzəmətlə göstərir. "Qara xəbərin acısı", "Heydər köçdü deyəndə", "Ağım, qoşmam, bayatım", "Yaralı qoşmalar", "Görən torpaq bilirmi" hissələrdə təqdim olunan başlıqlardan görüldüyü kimi, kədər addım-addım yeriyir. Ancaq bu kədər elə mənəvi gücə söykənir ki, o, nə obrazı kölgələyir, nə də oxucunu sıxır, əzir. Onun - tarixi şəxsiyyətin yaşarılığının inamına şübhə toxumu səpmir. Şair Azərbaycan xalq şeirinin formalarını yada salır. Çünki tarixən xalq öz kədərini poetik janrın bu formalarında daha dəqiq, daha qabarıq ifadə edə bilib.

Təsadüfi deyil ki, Zəlimxan Yaqub əsərin bu hissələrində qoşma janrının, bayatının ən nadir incilərini yaradır:

*"Vaqiflə Vidadi deyişməsidi,
Kimi ağlatmadı, kimi bu dünya?
Məclisin, söhbətin şirin yerində
Qurdi sazımızda simi bu dünya!"*

Təqdim olunan nümunədə Zəlimxan Yaqub elə bil Vaqiflə Vidadinin adlarını təsadüfi xatırlatmışdır. Çünki dilimizdə daha da xələqləşməsi tarixi bu sənətkarlarla da çox bağlıdır. İstər Vaqifin, istərsə də Vidadinin bir çox əsərlərində ali kədərini gücünü dilin xəlqilik ruhu ilə bu sənətkarlar daha qabarıq ifadə ediblər. Yaxud, şair digər qoşmasında dünya və Azərbaycan, həyat və insan qarışlaşmasında, təzadlarından da yerindəcək yararlanır. Bu da ələcsizliyin mahiyyətinə güzgü tutur və bu ələcsizliyin özündən həyatiliyi, əbədiliyi göstərmək üçün istifadə edir:

*"Ələndik, güzəndən keçdik ələyin,
Ələndə yem olduq qarın, küləyin.
Bizə qan ağladan qanlı fələyin
Qəlbə çəkilməmiş dağını qaldı?"*

*Oxu asta-asta, de sərin-sərin,
Dərdimiz ağırdu, yaramız dərin,
Karvamı köçdüsə dədə Heydərini,
Daha deyib-gülmək çəğimi qaldı?"*
Şair Azərbaycan şifahi xalq ədə-

biyyatını, o cümlədən bayatları yaxşı bilir.

Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı"nda Ümummilli liderə həsr etdiyi bayatlarının hər bir misrasından xalq müdrikliliyi, xalq hikməti boy göstərir. Bu kiçik ölçülü janrdə qələmə alınmış poetik nümunələr kifayət qədər dolğun və aydındır. Hər bənddə, hər beytdə tarix yuvaları, zaman yaşayır. Əsərdə poetik ümumiləşdirmələrə, obrazlara, bəzən də rəmzlərə geniş müraciətlər olunub. Şair, böyük kədər, ağır itki kimi Ulu öndərin cismani ayrılığını tükənməz dərd, bitməz ağrı olaraq öz varlığında hiss edir. Təsadüfi deyil ki, bu ayrılıqdan sonra hətta, öten anların hər bir məqamını bütün bir zaman kəsiyi kimi görür. Bu üçüzdə anların ("Necə dözdü, dayandı, Qaldı bu vaxta canım") ağırlığını, acılığını zamanın sonsuzluğu ilə müqayisə edir. Təbii ki, böyük kədərini sonsuzluq ümmanında bayatları onun sahələ canatma imkanlarıdır. Burada da xalqın böyük kədəri hər bir misrada danışandaşa canlanır.

*"Üzük qaşsız qalmasın,
Divar daşsız qalmasın.
İğid elsiz, arxasız,
Ölkə başsız qalmasın"*

Obraz aydınca görünür. Xalq öz liderindən cismən ayrılıb. Ulu öndər əbədiyyətə qovuşub. Amma şairin dərin bir inamı var; necə deyərlik, həyat davam edəcək. Onun yarımçıq qalmış nəhəng işlərini davam etdirəcək tarixi şəxsiyyəti, siyasi varisi lider özü yetirib, bəna-başa çatdırıb. Kədər motivi həm tədqiqatçıların əsərlərində, həm də araşdırıcıların təhlilində cəlb etdiyi ədəbi nümunələrdə Ulu öndərin cismani ayrılığının təsviri zamanında həmişə özünü dik-tə edir. Bu da onunla bağlıdır ki, dərd, ağrı ümumxalq kədərinə çevrilir. Heydər Əliyev xalqın təkəbə bu günü ilə yox, həm də dünəni ilə yaşayır. Varlığında tarixi keçmişin möhtəşəmliyini yaşadır. O, gələcəyə baxışının aydınlığını, duruluğunu keçmişin zənginliyi ilə təmin edirdi.

Heydər Əliyevi xalqa yaxınlaşdırandan, döymələşdirən ali keyfiyyətlərdən biri onun milli-mənəvi abidələrimizə bəslədiyi isti münasibətidir. Zəlimxan Yaqub da bunu yaxşı bilirdi. Elə ona görə də "Əbədiyyət dastanı"nın aparıcı xəttində kədərini motivini vermək üçün xalq ruhunda,

xalq dilində sadə, anlaşılıqlı və əlbəttə ki, böyük şairin yaradıcılığına xas, zəngin obrazlılıqla təqdim edə bilmişdi.

Zəlimxan Yaqub yaradıcılığını tədqiq edən müəlliflərin hər biri onun ən xarakterik obrazları - Dədə Qorqud, Mənsur Həllac, Nəimi, Nəsimi, Aşıq Ələsgər, saz, İsa Hüseynov, Odərlər silsiləsində Heydər Əliyev obrazının xüsusi yerini həmişə göstərəcəklər. Heç kimə sirt deyil ki, xalq şairinin yaradıcılığında, xüsusilə, son on illik mərhələdə bəşərə, insanlığa, o cümlədən, Vətənə, milli dövlətçiliyə xidmət yolunda Heydər Əliyevin mübarizəsinin bədii təəcəssümü üçün Zəlimxan Yaqubun Heydər Əliyev obrazı daim müqayisə meyarı olacaq. Hətta şairin möhtəşəm "Peyğəmbər" əsəri də bu müqayisədə öz dəyərini kifayət qədər təsdiqini tapacaqdır.

Bir sözlə, Heydər Əliyev obrazı ədəbiyyatda ən müxtəlif tərəflərdən görüldüyü kimi, hər bir müəllifin istək və arzularına uyğun müəyyən emosional çalarlarla təqdim olunacaq. Ancaq əsas odur ki, bədii dəyər, sənətkarlıq məharəti, yaradıcının obrazına yanaşma tərzini nə qədər müxtəlif olur-olsun, Heydər Əliyev şəxsiyyəti, Heydər Əliyev görünüşü müxtəlif yönümlərdən böyük məhəbbətlə tərənnüm olunacaq. Bu günə qədər yazılmış çox dəyərli əsərlər tarixi faktlara istinadən bunu təsdiq edir.

Xalq şairi Zəlimxan Yaqubun "Əbədiyyət dastanı" adlı möhtəşəm əsəri də bu sıradan istisna deyil. O, bir sənətkar kimi böyük obraza kədərini zirvəsindən gəlir. Ucalığı, zirvənin möhtəşəmliyini təqdim etməklə zaman-zaman həyata doğru gəlir, həyatın ağrı-acılarında keçərək Ulu öndərin mübarizə yollarına nəzər salır. Sanki poetik ruhun güclü işıq seli ilə kədərdən geriyyət doğru - tarixə doğru qayıdır. Kədərini ağrı-acılı mahiyyəti "Görən torpaq bilirmi?" adlı poetik lövhə ilə tamamlanır:

"Oğulsan, zəhmətə sal,

El yolunda üz ömrü,

Həmi yaşaya bilmir,

Bir ömürdə yüz ömrü.

Allah həmiyə vermir,

Bələ ölümsüz ömrü...

Tənrinin yaratdığı,

Ən böyük əsər yatr.

Görən torpaq bilirmi,

Qoynunda Heydər yatr?"

Amma şair bu qədər ağır kədərini, dərdin altından çıxma da bilir. Çünki ölümlün - böyük kədərini birləşdirici mahiyyətini də görür. Burada həqiqət odur ki, insan nə qədər böyük itki, yaşanan dözülməz ağrı keçirsə də, o, sarsıntı özündə, ruhunda hiss etsə də, bu itkidən gələn "bar-bəhəri" də görür. Bu "bar-bəhər" xalqın birliyi. Xalqı bir inama, bir istəyə doğru çəkən güc, qüdrət Ulu öndərin öz istəyidir, öz arzusudur. Yaşamağın və yaratmağın əsas mahiyyəti də bundan ibarətdir. Başqa cür həyat dəyərli ola bilməzdi. Bir anlığa düşünək: hər kəs öz istəyinin arxasında

gədir. Bəs onda, ümumi istək, vahid məqsəd, bir sözlə, Azərbaycan istiqlalı harada qalır? Elə ona görə də Zəlimxan Yaqub kədər notlarının sonunu çox nikbin, inam dolu misralarla bitirir.

Şairin əhvalı yeni seçdiyi mövzularla dəyişir "Əbədiyyət dastanı" poemasının "O, həyatı sevirdi", "Bir dəhi doğulub gəldi dünyaya", "Gizli təşkilatda", "Zərifə sevgisi, Heydər sevinci", "Ananın əmanəti", "14 iyul bayramı", "Kremlə keçən ömür", "Naxçıvanda keçən günlər" başlıqlı poetik lövhələrlə tarixin və gələcəyin arasında körpü qurulur. Sənətkarın inam dolu ələminə yol açılır. Hisslərin, duyğuların hər birində döyüş, mübarizə görünür. Bu döyüşü adı, qarşı-qarşıya gələn əsgər döyüşü kimi yox, fikir, duyğu, təfəkkür, ideal uğrunda mübarizə kimi görürük. Mübarizə heç də Həşdadsərdən, Çaldırandan, Vətərdən, Borodinodan... az kəskin deyil. Çünki Heydər Əliyevi yetirən mühit ziddiyyətlərlə dolu idi. Zəlimxan Yaqub da ictimai mühitdəki, siyasi ortamdakı Heydər Əliyevi Həşdadsərdən, Çaldırandan, Vətərdən, Borodinodan... təzədən keçirir. "Keçirir" sözü özü də burada rəmzi mahiyyət daşıyır.

Çünki Heydər Əliyev obrazı yalnız şair fantaziyasının, yazıçı təxəyyülünün məhsulu deyil, o, həm də tarixin yetirdiyi nadir bir simadır. Ona görə də istər rəssam, istər kinoçəkən (rejissor və ssenarist), istərsə də şair, nasir Heydər Əliyev obrazına hansı tərəfdən yanaşsın-yanaşsın, onun böyüklüyünü görəcek. Çünki onu zaman, mühit yetirmişdir.

Tarixdən məlumdur ki, Kreml yüz illər boyu intriqa yuvası olub. Kreml həqiqətləri öz içində əridən "domna" sobası qədər ifrat hərəkət, rəzalət yuvası olub. Burada hər kəs öz gücünü axıra qədər qoruya bilməyib. Amma Heydər Əliyev bu böyük ərtnmə sobasının içindən öz gücünü, zəkasını, uzaqgörənliyi ilə keçə bilib. Zəlimxan Yaqub Heydər Əliyevi Azərbaycan mənəvi mühitində qüdrətli sima kimi təqdim edir. Biz əsərdə onun Azərbaycanda 14 iyul 1969-cu ildə hakimiyyətə gəlişinin təntənəsini görürük. Bu parçalarda şair böyük dəyişikliyi, cəmiyyətə, insanlığa doğru rəhbərlik qayğısını tərənnüm edir.

Həqiqətən həmin mərhələdən sonra Azərbaycan mənəvi mühitində böyük çevriliş oldu. Yazıçılara, sənət adamlarına xüsusi qayğı göstərildi. Hətta az qala yaddan çıxmaqda, unudulmaqda olan Cənub mövzusu gündəmə gəldi. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunda, Yazıçılar Birliyində Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı şöbələri yaradıldı. Ona görə də şair "14 iyul bayramı" - deyir. Əlbəttə, bu məqamda Zəlimxan Yaqubun tərənnümünün, vəsfinin mahiyyəti dolğun və bariz şəkildə öz əksini tapır.

Şair ilhamının gücü ilə Heydər Əliyevin böyük hakimiyyətə gəlişinin çiçəklənmə mahiyyətini həm mənəviyyatda, həm də insanların öməyində, zəhmətində görür:

(Davamı 3-cü səhifədə)

Z.Yaqubun “Əbədiyyət dastanı” poemasında Heydər Əliyev obrazının bədii dərki

(Əvvəli 2-ci səhifədə)

“Hara getmə, gedindən iz qalardı, Hara baxsa, baxışından köz qalardı. Hara olsa, hər sözündən, söhbətindən Eller üçün bir yadigar söz qalardı”. Misralarda şairin poetik söz qənaəti, sarsılmaz və basılmaz inamı çağlayır! Bundan sonra sanki mənəzə dəyişir və özü də sürətlə dəyişir. Şair öz qəhrəmanının gəlişilə böyük təntənəni təqdim edir. Ancaq bu təntənədən sonra elə bir inam, elə bir mənəvi güc, qüdrət görünür və onu elə yüksək şəkildə təqdim edir ki, oxucu da bu gücə, qüdrətə inanır. Bundan sonra nələrin olacağını özünün təsəvvür etməsi müşkülə çevrilir. Ona görə də şair birbaşa “Kremlə keçən ömür” haqqında danışır. Bu mərhələni biz özümüz görürük, duyuruq və təsəvvür edirik. İnsafən, Heydər Əliyevin hər mübarizədə keçən ayı, ili zaman-zaman öyrənildikcə tədqiq və tərənnüm mərhələsi kimi qəbul oluna bilər. Ancaq Zəlimxan Yaqub bu möhtəşəm ömrün hər mərhələsini ayrıca obyekt kimi götürərək saxılmış zaman - kollaps ölçüsündə təqdim edir. Ona görə də Böyük öndərin Kremlə keçən ömrü nə qədər əhatəli olsa da, ayrıca götürülmüş bir mərhələ kimi öyrənilməyə, yazılmağa, tərənnüm olmağa layiq olsa da, şair bu mərhələyə də güzəştə getmir. Ona qısa, konkret münasibət bildirir. Bu münasibət o qədər aydın və dəqiqdir ki, burada biz həm şairin bir türk oğlu türkün qüdrətini inamını, həm də həmin türk oğlunun yad bir mühtədəki gücünü qədərincə görə bilirik. Zəlimxan Yaqubun “Əbədiyyət dastanı” poeması haqqında yazanlar bu məqamı bu günədək qədərincə göstərməyiblər. Amma Zəlimxan Yaqubun “Əbədiyyət dastanı” poeması haqqında dəyərlı “Ölməzlik nəğməsi” adlı əsər yaratmış publisist Əlirza Xələfilə əsərdəki həmin mərhələni xüsusi diqqətlə araşdırır: “Z.Yaqubun “Əbədiyyət dastanı”nda xüsusi poetik duyğularla yer alan “Kremlə keçən ömür” hissəsindən məhz həmin savaşa - tarixi-ideoloji savaşa işarə vur-

rulur. Və yalnız işarə vurulmur, bu mübarizənin mahiyyəti açıqlanır. Bu, necə hadisədir? Bu, necə tarixi paradoksdur? Necə ola bilər ki, yüz milyonlarla insanı birləşdirən, onlarca ölkələri və xalqların taleyini həll etmək gücündə və iqtidardən olan bir imperiyanın rəhbərliyinə doğru gedən yol türk oğlunun üzünə açılsın? Budur, Heydər Əliyev Kremlədir. Kommunist ideologiyası ilə zəhərlənmiş ideoloji mərkəzlər bar-bar bağırır”.

Təsədüfi deyil ki, uzun illər Rusiya Dağlıq Qarabağ probleminin ədalətli, birmənalı həllinə aydın münasibət göstərmedi. İşğalçılıq imperializmin mahiyyətindən törəyir. Bu da bizə bir daha düşündürməlidir. Ölkənin müstəqilliyi, suverenliyi yalnız hər bəydaşında deyil, siyasət, diplomatiya, ağıldüşüncə müstəvisində də müdafiə və mühafizə olunmalıdır. Xalq bu ali keyfiyyəti yalnız Heydər Əliyevin simasında, onun müdrik, uzaqqörən, gələcəyə hesablanmış proqramlarında, cəsarətli addımlarında gördüdü. Ümummilli liderin tövsiyələrini, vəsiyyətlərini yerinə yetirən, onun yarımçıq qalmış işlərini, siyasi kursunu əzmlə, şərafət və ləyaqətlə davam etdirən Ulu öndərin yadigarı və siyasi varisi cənab Prezidentimiz İlham Əliyev Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini tam təmin edərək yeni-yeni zəfər dastanlarının yazılması, yaradıcılıq üfüqlərinin genişləndirilməsi üçün tarixi fürsət yaratdı. Vaxtilə Heydər Əliyev tərəfindən bünövrəsi qoyulmuş, xeyir-duası verilmiş “Xarıbülbül” beynəlxalq folklor festivalı, Vaqif poeziya günləri 30 ildən sonra işğaldan azad edilmiş Şuşa şəhərində yenidən ənənəvi fəaliyyətinə start verdi. Sözüün geniş mənasında bu tədbirlərin təntənlili surətdə bərpası və həyata keçirilməsi Heydər Əliyev kursunun, onun humanitar siyasətinin bu gün də uğurla davam etdirildiyini rəmzləndirir.

Ümummilli liderin tarixə güvənərək, bu günə söykənərək aldığı mənəvi gücün kök və rişələri haqqında Zəlimxan Yaqub “Əbədiyyət dastanı” poemasında geniş poetik lövhələr vasi-

təsələ göstərir və isbatlayır. Şairin yaratdığı “Əbədiyyət dastanı” poeması barədə yazılanlar arasında Ə.Xələfilin “Ölməzlik nəğməsi” adlı araşdırma işi kifayət qədər dəyərlidir. Çünki həmin əsərdə müəllif Zəlimxan Yaqubun poeməsindəki liderliyin gücünü kifayət qədər görə bilir. Çünki xalqın tarixini bilir, xalqın tarixindən keçən yolu şairin əsəri ilə paralel olaraq diqqətə çatdırır.

Rusiya İmperiyasının millətçi-şovinist dairələrinin təmsilçiləri olmuş general Paskeviçdən, Sisyanovdan qalmaq... bugünkü hərbi-siyasi tör-töküntülərinin Azərbaycan ərazilərində erməni çetələrdən alət kimi istifadə edərək axıtdıqları nəhaq qanların, törətdikləri soyqırımların, həyata keçirdikləri amansız repressiya və deportasiyaların hələ də bədali ödənilmədiyindən “Türk dövlətləri birliyi”, “Böyük Turan” ideyasına diş qıcıyanlar az deyildir.

Böyük Turan, böyük türk dünyası ideyasından xalqımızı məhrum etmək üçün onlar istənilən hər hansı bir fitnəkarlığa getməyə qadirdirlər. Zəlimxan Yaqub “Əbədiyyət dastanı”nda bu mövzuya nisbətən az yer ayırsa da, amma xüsusi məqamlara poetik istedad və ilhamının gücü ilə kifayət qədər diqqət göstərə bilib. Həm Heydər Əliyevin, həm azərbaycançılıq ideyasının mahiyyəti bir neçə misrada öz əzəməti və bütün gücü ilə görülməzdir. Başqa sözlə, şair bütöv bir imperiyaya qarşı dura bilən “Böyük türkün savaşı”nı verir:

“Vəzifədən getməlidir!” -
Fikir aydın, qərar qəti,
Təzə xəbər deyil ki, bu,
Saymaq ilə qurtararmı
Bu mərkəzin xəyanəti?”.

Bu Azərbaycan xalqının tarixinin bir parçası olduğu kimi, bütövlükdə türk xalqlarının özlərinin də böyük ideyalar və amallar uğrunda mübarizə tarixinin bir hissəsidir. İmperiya Heydər Əliyevi həzm edə bilmədi. Əksinə, Heydər Əliyev mənəvi cəhətdən onların iradəsini, əzmini qırdı, onların acgöz, rəzil missiyalarının mahiyyətini

açıb göstərdi.

Heydər Əliyev taleyinin ədəbiyyatda əbədiləşdirilməsi tarixi zərurət olduğu kimi, həm də mənəvi tələbatdır. Zəlimxan Yaqubun “Əbədiyyət dastanı” əsərinin birinci hissəsi bu misralarla bitir:

“Əşqin ilə yaratdığım bu dastanın,
Son nöqtəsi mən öləndə qoyulacaq!”.

Şair poemanın birinci hissəsini liderin xalqdan cismən ayrıldığı günlərdə qələmə alıb. Çox az bir müddətdə - demək olar ki, on-on beş gün ərzində əsər ayrı-ayrı lövhələr şəklində yazıya köçürülür. Amma şair hiss edir ki, o, ruhən doludur, bulud kimi boşalmağa, yağmağa məəttəldir.

Şairin vurğuladığı kimi, əsərin ikinci hissəsi də coşğun ilhamla, poetik və müdrik əhval-ruhiyyə ilə yazılıb. Elə bil canlı misralar onun köksündən kükrəyərək fırtına kimi püskürüb, sonra söz-söz, misra-misra nizama düşüb... Əslində, əsərin ikinci hissəsi - “Böyük ömrün davamı” adlanan ikinci kitab ayrılıqda müstəqil bir əsərdir. Burada şair sanki xatirələrə qayıdır, Ulu öndərə birgə keçirdiyi xoş anları yada salır və sanki həmin günlərin xoşbəxtlik duyğuları ilə onun varlığına sirayət etdiyini təkcə qələmə almır, həm də bu hissələri, bu xatirələri təzədən xoşbəxtlik anları kimi yaşayır.

2024

Salatin ƏHMƏDLİ,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru